

LÆSEHANDLEPLAN
HEDEGÅRDENES SKOLE
2016 -2020

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Decentral handleplan	4
Indledning	4
Del 1: Om læsning	5
Del 2: De ni fokusområder	8
1. Det professionelle samarbejde.....	8
2. Test og evaluering	13
3. Læse- og skrive lyst	15
4. Den tidlige læse- og skriveundervisning.....	17
5. Læsning og skrivning i fagene	18
6. Vellykkede overgange til og fra skole	27
7. Inkluderende skriftsprogsmiljøer	29
8. Dansk som andetsprog	30
9. Elever i læse- og skrivevanskeligheder, herunder ordblindhed (dysleksi)	31
Del 3: Lokale tiltag på Hedegårdens Skole	33
Kildeliste.....	40
Bilag	41

Forord

I Roskilde Kommune er der i årene 2016-2020 fokus på sproglig og skriftsproglig udvikling i alle fag. I den forbindelse er der udarbejdet en central handleplan, hvor der angives tre hovedindsatser, som alle har fokus på det tværgående tema *Sproglig udvikling* fra Fælles Mål 2015:

- Fokus på sproglig udvikling (herunder læse- og skrivekompetencer) i alle pædagogiske aktiviteter.
- Monitorering af alle elevers sproglige og skriftsproglige udvikling.
- Understøttelse af overgange fra dagtilbud til skole og fra skole til ungdomsuddannelse.

Tag ordet, tag sproget tilbage

Sproget skal man trække vejret i,
gøre til sit eget, man skal bo i det.
Det er een selv og alt hvad der er udenom.
Med sproget kan man give hinanden noget,
man kan sende signaler med det over store afstande,
bygge samvær med det som et telt at sidde i.
Sproget kan gøres klart hvis det er uklart,
sproget er jo også den måde man tænker på.
Lad ingen tage det fra jer.

Sproget kan blive mindre og mindre
uden man lægger mærke til det.

Når det skrumper
skrumper virkeligheden.

Leg med det, brug det.

Når det skrumper, skrumper dine muligheder
for at finde svar på virkeligheden,
du får mørke områder i dig,
kældre hvor fanger råber om hjælp, hvor de sulter,
skove hvor dystre, vilde væsener hænger,
bitre øde sletter i mørket. (.....)

Tag bladet fra munden,
tag sproget tilbage fra dem der har røvet det,
fold det ud, blæs liv i det,
bad i det, byg med det,
tænd lys i alle dets kroge og egne,
lad det vokse sig endnu større end det er,
sæt endnu flere blade på dets grene,
lad det blusse og spidde, gnistre og knitre, skinne,
varme og drømme.
Lad det le.

Ordet er jeres
hvis I tager det.

Digt (uddrag) af Uffe Harder. Fra digtsamlingen "Der må være en måde", 1984.

Decentral handleplan

Indledning

Hedegårdenes Skole ønsker at skabe læring og trivsel for alle elever. Vi ønsker at eleverne uanset social – og sproglig baggrund udvikler deres faglige viden og skriftsproglige potentialer, således at de bliver i stand til at deltage aktivt i det samfund, de er en del af. Et vigtigt begreb i den forbindelse er literacy, som i relation til læsning og skrivning kan defineres således:

Literacy forstås som læsning, skrivning og sprog i forskellige modaliteter, der tilegnes, udvikles og anvendes af børn og unge i forskellige sammenhænge både i og uden for skolen. (Nationalt Videncenter for Læsning 2012 (Tidskriftet Viden om læsning 12, 2012))

Man skal ikke træne sprog for at træne sprog, men skabe læringssituationer for eleverne, hvor det talte sprog, læsning og skrivning har en funktion og en hensigt. Sprogfærdighederne har en dannelsesfunktion, som gør eleverne klar til at deltage i den virkelighed de er en del af. Derfor skal eleverne lære at kunne læse alle tekster, også de digitale, med god forståelse. Kravene til skriftlighed er generelt stigende i samfundet, og da forskning viser at skrivning er med til at udvikle elevernes sprog og læsning, stræber vi efter at arbejde med udviklingen af læsning og skrivning som to ligeværdige komponenter, der gensidigt understøtter hinanden. Det er et arbejde, som ifølge Nye Forenklede Fælles Mål (2015) skal foregå i alle fag i hele skoleforløbet, og dette understøttes blandt andet ved øget fokus på inddragelse af den nyeste læringsteknologi.

Hedegårdenes Skoles Læsehandleplan 2016-2020 er en revidering og en udvikling af Læsehandleplanen 2013- 2016, som havde fokus på faglig læsning i alle fag. I den nye plan, som blevet til i samarbejde mellem skolens ledelse og PLC, fokuseres på arbejdet med udvikling af sprog, læsning og skrivning som indbyrdes afhængige komponenter i udviklingen af elevernes læring og trivsel samt vellykkede overgange til og fra skole, således som der er lagt op til i Roskilde Kommunes centrale Læsehandleplan.

Formål

Skolens Læsehandleplan skal betragtes som et arbejdsredskab og en rød tråd for alle skolens lærere, pædagoger og faglige vejledere i forhold til undervisningen i læsning og skrivning i fagene. Samtidig skal den skabe en ramme for samarbejdet om læse-skriveundervisningen, således at den lever op til såvel de nationale som de kommunale mål for området. Læsehandleplanen er et internt, dynamisk værktøj, som løbende kvalificeres og ajourføres.

Indhold

Denne handleplan er inddelt i 3 hoveddele:

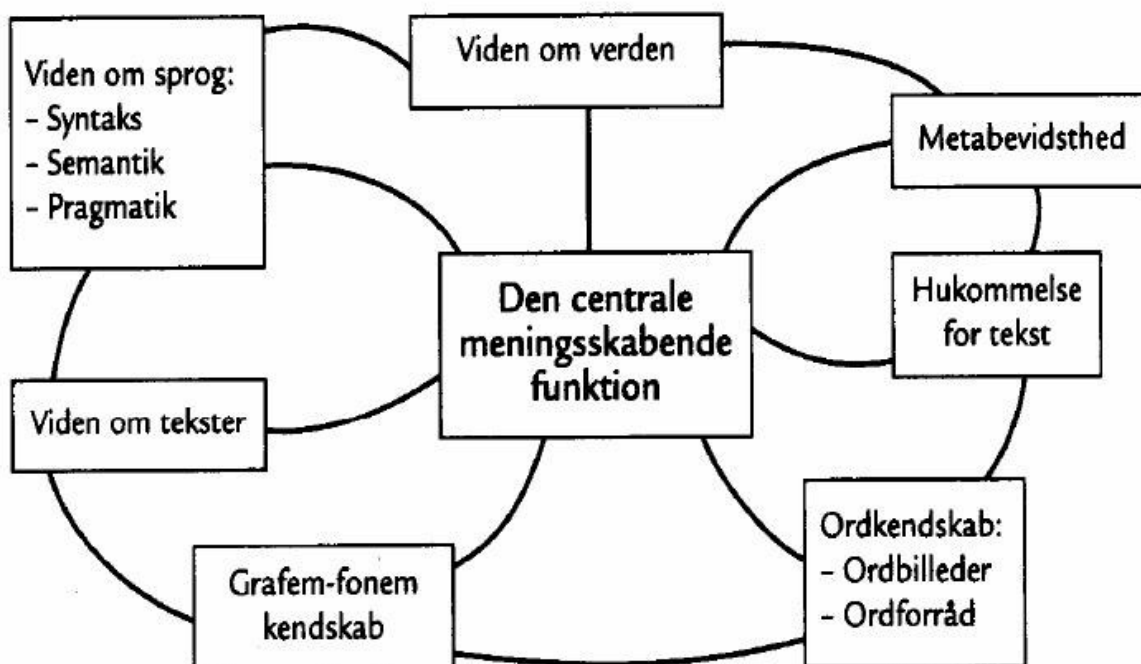
1. **del handler om læseteori.** Her klargøres læsesyn og vigtige begreber.
2. **del indeholder beskrivelser for de 9 fokusområder** der er nævnt i "Handleplan for læsning og skrivning i Roskilde Kommunes Skoler 2016-2020"
3. **del indeholder beskrivelser af lokale indsatser i skoleåret 2016/17**

Del 1. Om læsning

Hvad er læsning for en størrelse? For at forklare læsning bruges ofte læseformlen: $L = A * F$

Læsning er lig med afkodning gange forståelse. Det betyder, at både afkodning og forståelse har betydning for udbyttet af læsning. Ingen af de to komponenter kan undværes i den proces, der kaldes læsning og som kan defineres som læserens forsøg på at udtrage og skabe mening med en skrevet tekst. I processen indgår en række forskellige komponenter eller områder, som spiller sammen og har indflydelse på hinanden. Viden om denne er nødvendig, for at kunne tilrettelægge en effektiv læse-skriveundervisning i alle fag, der tager hånd om såvel stærke som svage læsere.

Som fundamentet i ovennævnte interaktive syn på læsning er her valgt Linnea Ehris interaktive læseprocesmodel, som vi i det følgende kort vil gennemgå indholdet af.

Hukommelse for tekster, udgør den del af læsning, der handler om at kunne huske og fastholde informationer fra teksten lidt efter lidt, og at barnet kan bruge disse informationer via billeder, forklaringer og gentagelser til at få en mening ud af teksten. Det handler også om at kunne drage paralleller til andre tekster.

Viden om verden, viser den del af læsningen, hvor barnet søger mening i en given tekst i forhold til hvad han eller hun ved i forvejen, og gradvist opbygger en forståelse for tekstens indhold.

Viden om tekster handler i første omgang om, at barnet lærer hvordan tekster ser ud og på sigt om genrekendskab.

Metabevidsthed er når barnet undervejs gennem læsning er aktiv i forhold til at forstå teksten. Barnet kan f.eks. opleve, at det ikke rigtig forstår en tekst og kan derefter ændre strategi.

Ordkendskabet udgøres af såvel barnets ordforråd og ordbilleder lært gennem tidligere læsning.

Viden om sprog er kendskabet til enkelte ords betydning, fornemmelse for ordenes placering i en given sætning samt at kunne følge den røde tråd gennem teksten.

Grafem/fonemkendskab er en afkodningsstrategi, som barnet kan gøre brug af ved nye ord. Her omsætter bogstaver (grafemer) til lyde (fonemer).

Alle disse komponenter bidrager til den meningsskabende funktion - hvordan læseren hele tiden kan skifte mellem de forskellige områder og/eller kombinere disse i et forsøg på at både at læse *og* at forstå en given tekst.

På Hedegårdenes Skole arbejder vi ud fra ovenstående læsesyn, og vi er samtidig opmærksomme på, at også motivation og forældreinddragelse er vigtige brikker i en god læseudvikling hos det enkelte barn.

Begrebsforklaringer i forbindelse med læseforståelse

Indenfor faglitteratur om læsning anvendes begreberne om læseforståelse forskelligt, så for klarhedens skyld følger her en definition af de enkelte begreber, som de anvendes i denne handleplan for læsning.

I forhold til undervisningen i læseforståelse tages udgangspunkt i Merethe Brudholms definition af begreberne læseformål, læsemåde, læseteknik:

Læseformål – Det er vigtigt, at alle tekster ikke læses ens. Læsemåde, læseteknik og læseforståelsesstrategier afhænger af, hvad formålet er med læsningen. (evt. med eksempler)

Læsemåde - At tilpasse læsningen til teksttypen og formålet med læsningen, fx læses en novelle ikke på samme måde som en brugsanvisning.

Læseteknik – En læseteknik kan læseren anvende i sin læsning for at tilgodese forskellige læseformål. Læseteknikker er fx:

- at overblikslæse
- at punktlæse
- at nærlæse
- at surfelæse
- at skimme

(Brudholm 2011, s 78-79)

Læsestrategier - Læsestrategier er bevidst anvendte fremgangsmåder og teknikker, som anvendes med henblik på at tilgodese et bestemt formål og/ eller en bestemt læse-måde. Læsestrategier kan betragtes som det overordnede begreb med to underordnede kategorier, afkodningsstrategier og læseforståelsesstrategier.

Afkodningsstrategier - Afkodningsstrategier anvendes med den hensigt at genkende det enkelte ord. Der kunne være tale om lydstrategier, visuelle strategier og meningsstrategier.

Læseforståelsesstrategi - En læseforståelsesstrategi er en bevidst målstyret handling, der kan udføres før, under og efter læsningen af en tekst med henblik på forskellige elementer i læseforståelsen. Læseren skal være i stand til at vælge de strategier der passer til teksten og læseformålet. Det kræver viden om hvilke strategier der findes (hvad), hvilke strategier der vil fungere bedst (hvordan) og hvorfor/hvornår de skal bruges på en målbevidst måde i forskellige læsesituationer. Disse tre vidensniveauer HVAD, HVORDAN OG HVORFOR er afgørende for, at læseren kan udvikle sig som en selvstændig og strategisk læser. (Brudholm s. 57) Se bilag 1

Læseforståelsesniveauer/Kognitive processer -For at kunne skabe en sammenhængende forståelse af en tekst skal læseren kunne danne inferenser, dvs. drage logiske følgeslutninger. Endvidere er det vigtigt, at læseren er i stand til at danne sig relevante indre forestillingsbilleder (mentale modeller) af det læste. Det kræver at læseren aktiverer sin baggrundsviden. I forhold til aktivering af begge vidensniveauer bliver de spørgsmål lærer/elev stiller til teksten af afgørende betydning. Spørgsmålene kan stilles på tre niveauer:

1. PÅ linjerne = faktuelle spørgsmål
2. MELLEM linjerne = spørgsmål der kræver inferens
3. BAG VED linjerne = spørgsmål der kræver kritisk eller kreativ forståelse ("billeddannelse")

Del 2 De ni fokusområder

1. Det professionelle samarbejde om elevens sproglige udvikling

De forskellige aktører og ressourcepersoner på Hedegårdenes Skole indgår i et professionelt læringsfællesskab, hvor teamsamarbejde er centralt i forhold til det målrettede arbejde med elevernes sproglige udvikling. Endvidere er inddragelse og samarbejde med forældrene essentielt.

Lærere og pædagoger arbejder sammen i årgangsteam, hvor de i fællesskab udarbejder og evaluerer årsplaner, undervisningsplaner og ugeplaner der er ud over faglige mål også har fokus på sproglige mål (Nye Fælles Mål 2015). Disse planer danner udgangspunkt for udarbejdelse af individuelle elevplaner i Min Uddannelse.

Kompetencecenteret er ansvarlig for i samarbejde med klasseteamet, at støtte op omkring og lave individuelle handleplaner for elever med særlige behov i forhold bl.a. i forhold til læsning og skrivning, herunder elever med ordblindhed. Se mere i afsnittet om *Læse- og skrivevanskeligheder*.

Læsevejlederne på Hedegårdenes Skole hører under **Pædagogiske Læringscenter (PLC)**, hvor også læringsvejledere (herunder it- vejleder), dansk som andetsprogsvejleder, inklusions- og AKT-vejleder arbejder sammen med skolens ledelse. Det samlede PLC teamet afholder møde 5-6 gange årligt, og desuden mødes vi løbende i mindre grupper, hvor vi blandt andet drøfter og planlægger fokuspunkter og vejledningsforløb, fx inden for faglig læsning og skrivning.

I funktionsbeskrivelsen defineres PLC-teamets opgaver som følgende:

- At understøtte skoleudviklingsinitiativer i samspil med skoleledelsen på et tværfagligt grundlag
- At rådgive skoleledelsen og sparre med denne ud fra eget fagområde, men i et tværfagligt perspektiv
- At understøtte det undervisende personales planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisning og pædagogiske aktiviteter med fokus på inklusion, synlig læring og evaluering
- At understøtte elevernes læring gennem en koordineret vejledningsindsats
- At sætte forskningsbaseret viden om læring i spil på skolen
- At arbejde datainformeret om udvikling af praksis

I skoleåret 2016-2017 har et fokuspunkt i PLC været tværfaglig vejledning, hvor flere vejledere har arbejdet sammen om et vejledningsforløb, med det formål at fokusere på læring i et bredere perspektiv. Fx it og læsning/skrivning, skrivedidaktik og klasserumsledelse.

Læsevejledernes funktioner

På Hedegårdenes Skole er vi to læsevejledere (den ene pt. under uddannelse) samt en vejleder i dansk som andetsprog. Ud over vores faste, obligatoriske opgaver, er vi i samarbejde med PLC-temet selv med til at definere funktionen af vores opgaver. Vejledningen af kollegaer består både af de obligatoriske læsekonferencer og de mere spontane henvendelser fra faglærere, som fx er i tvivl om en elevs udvikling eller har brug for et forslag til en konkret situation her og nu. En vejledningsfunktion kan både have karakter af rådgivning, sparring og supervision. Det afhænger af, hvad det drejer sig om. Vores tilgang til vejledning er grundlæggende, at vi ikke leverer en færdig løsning, men forsøger at stille de rigtige spørgsmål og skabe rum for anerkendende dialog og refleksion.

Vores vejledning foregår også i undervisningen som medpraktikere, for at inspirere og understøtte bl.a. implementeringen af læremidler vedr. læsning og skrivning.

Vi har følgende faste opgaver:

- At understøtte arbejdet med den kommunale læsehandleplan.
- Koordination og vejledning i forhold til kommunale gruppeprøver og nationale test, og registreringsarbejde i forbindelse hermed.
- Tilbage melding og evaluering vedr. testresultater til klassens lærere og skolens ledelse på læsekonferencer.
- Tilbyde at være medpraktikere i undervisningen, når råd fra klassekonferencen skal omsættes til pædagogisk praksis.
- At rådgive og vejlede det undervisende personale og andre relevante samarbejdspartnere om læseundervisningens mål, indhold, metoder, aktiviteter, arbejdsformer, materialer og evaluering
- Rådgive forældre om tiltag, der stimulerer og understøtter deres barns sprog og læsning i hjemmet. Dette foregår bl.a. ved fast deltagelse på forældremøder i 1. og 3. klasse.
- Deltagelse i forældresamtaler, bl.a. i forbindelse med evaluering af testresultater.
- At være opdateret med den nyeste viden inden for læsning og skrivning, som formidles videre til den øvrige skole, bl.a. med oplæg på fagudvalgsmøder.
- Vejlede elever på læringscenteret i forbindelse med valg af bøger.
- Planlægning af den årlige læseuge.

Læsevejlederne er organiseret i et fagligt netværk med kommunens læsekonsulent. Netværksmøderne bidrager med information om/formidling af nye nationale og kommunale bestemmelser og tiltag, samt viden om ny forskning, undersøgelser og litteratur. Desuden giver netværket mulighed for at dele viden, diskussion og gensidigt inspiration samt opkvalificering.

Dsa – vejlederens funktion

Dansk som andetsprogsvejlederens rolle er, i samarbejde med de øvrige vejledere, at understøtte arbejdet med den sproglige udvikling i klasserne.

Nøglespørgsmål:

- Hvordan udvikler vi elevernes ordkendskab, ordforråd, forforståelse i forbindelse med læseundervisningen?
- Hvordan inddrager vi elevernes forskellige kulturelle forudsætninger i undervisningen?
- Hvordan fremmer vi at eleverne er aktive sprogbrugere i klasserummet.
- Hvordan sætter vi sproglige mål i alle fag.

Vejledning af kolleger

- DSA vejlederen sætter fokus på arbejdet med læseformål, udvikling af elevernes genrebevidsthed, fagenes sproglige registre, før- under og efter læsningsstrategier samt sprogaktiverende undervisning.

DSA-vejlederens øvrige arbejdsområder:

- deltager i den årlige klassekonference på alle klassetrin. Et fast punkt på dagordenen er dansk som andetsprog, hvor disse spørgsmål er i fokus: hvordan arbejder lærerteamet med den sproglige dimension i fagene? Hvordan sikrer man en høj grad af sproglig aktivitet i forbindelse med valg af undervisningsmetoder? Efter behov tilbyder DSA-vejlederen i samme forbindelse vejledning af kollegerne.
- deltager i alle udslusningsmøder med lærere der skal modtage distriktselever, som har gået i modtageklassen. Ved disse møder gives vejledning i, hvordan den tosprogede elev får en succesfuld indslusning. DSA vejlederen sætter fokus på den tosprogede elevs særlige forudsætninger og behov i forbindelse med læseforståelse, sproglig udvikling og kulturel baggrund. DSA-vejlederen vil også have fokus på, at den tosprogede elev bruger sproget aktivt og undersøgende i klasseværelset.
- deltager i alle indskrivningsmøder, når skolen modtager elever, der har en anden baggrund end dansk. Ved disse møder opnår vi viden om elevens kulturelle og sproglige baggrund, sproglige kompetencer og potentialer samt eventuelle problemstillinger, som skolen skal tage højde for.
- laver en sprogscreening af alle tosprogede skoleskiftere. Herefter gives vejledning til kolleger med sprogpædagogiske anbefalinger.
- har undervisningstimer i skolens kompetencecenter, hvor viden om tosprogede elevers særlige behov kan bringes i spil. Desuden deltager dsa-vejleder i koordineringsmøder (mellem PPR, Kompetencecenter og ledelse) af elever med særlige behov.
- deltager i alle dialog- og netværksmøder vedr. tosprogede elever. Det sikres, at der ikke er sproglige barrierer imellem skole og hjem, bl.a ved at sørge for tolkebistand hvis der er behov.
- deltager i det kommunale vejledernetværk med kommunens tosprogskonsulent. Netværksmøderne bidrager med information om/formidling af nye nationale og kommunale bestemmelser og tiltag, samt viden om ny forskning, undersøgelser og litteratur. Desuden giver netværket mulighed for at dele viden, diskussion og gensidigt inspiration samt opkvalificering.

Frivillige nationale test

Som et led i et ønske om at kunne monitorere vore tosprogedes elevers udvikling af sproglige og faglige kompetencer, er et nyt tiltag sat i gang (se i afsnittet med beskrivelser af lokale tiltag).

Læringscenteret – i daglig tale kaldet Skolebiblioteket

Læringscenteret indtager en central rolle for videreudvikling af læsning i alle fag. De to læringsvejledere som arbejder her, er henholdsvis læsevejleder og IT-vejleder, og på den måde er læringscenterets medarbejdere fuldt integreret i skolens vejlederarbejde omkring læsning. Der lægges vægt på såvel arbejde med analog som digital læsning, men udfordringen med at udvikle undervisningen med digitale læremidler er i de kommende år i fokus (se beskrivelse i afsnittet: Digitale mediers inddragelse i læsning og læreprocessen)

Læringsvejledernes opgave er at fremme elevernes læselyst ved at:

- Tilbyde og præsentere litteratur i mange genrer. Både kvalitetslitteratur og populærlitteratur.
- Anbefale faglitteratur, herunder faglige tidsskrifter, som fritidslæsning.
- Præsentere ny litteratur for klasserne (Booktalk) eller for grupper af elever, fx drengene.
- Læse højt for eleverne og samtale med eleverne om den litteratur de læser.
- Inddrage eleverne i materialevalget.
- Arrangere forskellige udstillinger, der kan fremme elevernes interesse for skolebiblioteket.
- Tage initiativ til læsefremmende arrangementer, så som forfatterforedrag, besøg af illustratører, lyrikfestival, bogmesser mv.
- **Læringsvejledernes rolle i forhold til at fremme læsning er desuden:**
- At der prioriteres indkøb af pædagogisk litteratur og -læremidler, såvel analoge som digitale, som tilgodeser læsning i alle fag. Materialerne præsenteres og formidles i relevante fagudvalg, evt. i samarbejde med fagudvalgsformænd/kvinder.
- Formidling af nyeste pædagogisk litteratur om læsning på personaleintra og fagudvalgsmøder, samt i den daglige kontakt med kolleger.
- Deltage aktivt i danskudvalgsmøder og give smagsprøver på udvalgte skønlitterære bøger, der egner sig til litteraturundervisningen.
- At have en aktiv rolle i forbindelse med skolens læseuge.
- At støtte eleverne i forbindelse med projektopgaver, herunder den obligatoriske projektprøve i 9.kl.
- At støtte elever i 9. klasse i forbindelse med synopseprøver.
- At tilbyde en række korte it-kurser for elever og vejledningsforløb for lærere, og således medvirke til at skolens lærere får ny viden om, hvordan IT kan inddrages i faglig læsning og litteraturundervisning. Som eksempel på dette:

1. Kurser i elevintra, herunder redskaber som læsekontrakt, boganmeldelse, læsekassen mv.
2. Kurser i bibliotekskundskab, herunder søgning i elevweb (IT-søgning)
3. Informationssøgning, fx i forbindelse med projektopgaver
4. Vejledning i brug i CD-ord
5. Søgning i elevweb
6. Elevkurser med I-pad
7. Vejledningsforløb i brugen af div. Web2-værktøjer og digitale læremidler generelt.
Vejlede lærere i hvordan man bedst muligt planlægger elevernes arbejde med digitaliseret multimodalitet ved at kombinere arbejdet med tekst, billeder, sproglig opmærksomhed med både analoge og digitale læremidler fx i litteraturundervisningen

Digitale mediers inddragelse i læsning og læreprocessen

Digitale mediers rolle i læsning og tværfaglig undervisning er todelt: dels bruges it som supplerende værktøj i almenundervisningen i fagene og dels som kompenserende hjælpemiddel for elever med læse- og skrivevanskeligheder. Grænserne mellem brug af it på de to områder er flydende.

Eleverne møder IT i alle fag, hvor det forventes, at de skal være i stand til at bruge IT både til at læse og afkode digitale tekster og som middel til at udtrykke sig ved hjælp af multimodale tekster, dvs. tekster med lyd, fotos, grafiske afbildninger m.v.

I faghæftet om IT- og mediekompetencer i folkeskolen peges på, at IT inddrages i den faglige og tværfaglige undervisning ud fra de 4 temaer: informationssøgning, produktion og formidling, analyse og kommunikation, videndeling og samarbejde.

Ved informationssøgning, hvor elever møder hypertekster på nettet, skal de have en forståelse af, at websiderne er bygget op af tekster, som er indbyrdes forbundet via links. Læsekompetencen omfatter også afkodning og navigation i multimodale tekster på nettet. Desuden skal elever være i stand til at kunne søge og finde de relevante tekster på websiderne.

Der arbejdes løbende på samling af relevante netbaserede undervisningsmaterialer til alle fag. Skolens læringsvejledere informerer lærerne om de digitale undervisningsmaterialer bl.a. i fagudvalgene. Alle lærere har deres egne arbejdscomputere/iPads. Samtlige elever i skolen får i 2016 et digitalt læremiddel – eleverne fra 0.-2. klasse får hver en iPad og eleverne fra 3.-8. klasse får en pc. Eleverne i 9. klasse vil i skoleåret 2016-2017 bruge skolens nuværende computere.

På baggrund af beslutningen om, at samtlige lærere og elever skal have en iPad eller en pc, vil der i 2016 blive tilbudt kompetenceløft til lærerne i undervisning med it i fagene. I første omgang handler det om opgradering af lærernes digitale kompetencer i fagene dansk, matematik og naturfag i Indskoling. Efterfølgende vil lærerne i Melletrinnet og Overbygningen blive tilbudt kurser i brug af programmerne i Office 365-pakken i en skybaseret platform og inddragelsen af programmerne i undervisningsportalen Min Uddannelse.

It-vejlederens arbejdsområder i forhold til læsning og læring er følgende:

- **Støtte læsning og fremme læring ved at vejlede i brug af følgende:**

- **digitale læse- og skrivehjælpeprogrammer:**

- fx CD-ORD og intoWord.

- **digitale læseportaler og fagportaler:**

- lydbogsportaler som fx E17, Roskildepakken, i- og e-bøger, som fx *Superbog.dk* og *Superreaders.dk*

- **søgning i og forståelse af digitale hypertekster:**

- undervisning i brug og forståelse af relevante hjemmesider og navigation på nettet

- hjælp og undervisning i kildesøgning og kildekritik

- undervisning i netetik

- **forståelse af opbygning og brug af digitale tekster**

- viden om hvordan man læser og udtrykker sig vha. elektroniske tekster, lyd, fotos og video

- viden om hvordan digitale tekster er opbygget med forside og underliggende sider

- viden om læsning og navigation i multimodale digitale tekster med billeder, fotos, grafik og forskellige typer af tekster

- **Interaktiv læsning og skrivning**

- **opbygning af fælles dokumenter** og præsentationer i klassen eller på tværs i hele skolen bl.a. ved hjælp af programmerne i Office 365-pakken

- **organisering og præsentation af læsestoffet:**

- programmer til mindmap, brainstorming og præsentation, fx Prezi, Padlet, MindMaster

- programmer til strukturering af fagstoffet fx Cmap i matematik

Arbejdet med it som supplerende værktøj og it som kompenserende værktøj foregår i tæt samarbejde med Læringscentret og Kompetencecentret.

2. Test og evaluering

Test som pædagogisk redskab

Der er mange test i løbet af et skoleår, men testene er vigtige for at kunne tilrettelægge den helt rigtige undervisning for alle elever. Vi betragter evalueringen og testene i et udviklingsorienteret perspektiv, dvs. vi fokuserer på elevens progression og ikke "fejl og mangler". Vi lægger vægt på, at testsituationen afdratiseres og italesættes overfor eleverne, så de forstår, at testningen er et arbejdsredskab for lærerne og ikke en eksamen.

Det er læsevejlederne opgave sammen med lærerne at omsætte test og evaluering til det pædagogiske redskab, som fremmer lærernes refleksioner, justeringer og udvikling mod en mere målrettet indsats i arbejdet med elevernes læsning og skrivning.

Prøveresultaterne fortolkes ud fra vores viden om den normale læse- og staveudvikling, læsestrategier, læseforståelse, Fælles mål mm., og bruges til at klargøre klassens og den enkelte elevs styrker og svagheder i en "Status og handleplan". Planen indeholder bl.a. mål og forslag til tiltag og danner udgangspunkt for læsekonferencer med årgangens lærere, ledelse og læsevejleder. (*se beskrivelse af lokalt tiltag med udviklingen af læsekonferencer*).

Evalueringsplan Hedegårdenes Skole

	Hedegårdenes Skoles evalueringer	Nationale evalueringer	Kommunale evalueringer
Indskolingen			
0.kl.	Stavetrappen		Sep./okt.: Sprogvurdering
1.kl.	Læseevaluering: Aug; Alle bogstaver, Forlyd og rimdel. April; orddiktat og Dino diktat		April/Maj: "Ordlæseprøve 1"
2.kl.	Læseevaluering: Juni; Sætningslæseprøve og sætningsdiktat	Forår: Nationalt elektronisk test 1 læsning Evalueringsområde: Afkodning, sprogforståelse og tekstforståelse.	April/Maj: "Ordlæseprøve 2" Maj: DVO-test (Udvikling og afprøvning af procedure til idenfikation af elever i risiko for dysleksi.
Mellemtrinnet			
3.kl.	ST 3. Sept: staveprøve		April/Maj: "Sætningslæseprøve 2"
4. kl.	ST 4 Sept.; staveprøve	Forår: National elektronisk test i læsning Evalueringsområde: Afkodning, sprogforståelse og tekstforståelse	
5. kl.	ST5 Sept.; staveprøve		April/Maj: "Tekstlæseprøve 7"

6. kl.	ST6 Sept.; Staveprøve	Forår: National elektronisk test i læsning Evalueringensmåde: Afkodning, sprogforståelse og tekstforståelse.	
Overbygning			
7. kl.	ST7 Sept.; staveprøve		April/Maj: "Tekstlæseprøve 8"
8. kl.	ST8 Sept.; staveprøve	Forår: National elektronisk test i læsning Evalueringområde: Afkodning, sprogforståelse og tekstforståelse.	
9. kl.		Skriftlige afgangsprøver i Læsning og Retskrivning – samt Skriftlig fremstilling (iPrøven) Mundtlig afgangsprøve i dansk, hvori oplæsning indgår.	

3. Læse- og skrivelyst

Læselyst er den drivkraft, som skal få eleverne motiveret til at læse, så de fortsat kan udvikle deres læsning. De allerfleste elever begynder i skolen med en stærk lyst til at lære at læse. Alligevel viser undersøgelser, at rigtig mange børn i 10-års alderen lægger bogen på hylden. 17 % af eleverne i amerikanske 4. klasser svarer, at de hellere vil rydde op end at læse en bog (Læselyst og læring, Dansk psykologisk forlag 2010, s. 26). Også på Hedegårdenes Skole er det en udfordring at understøtte gode læserutiner – særligt på mellemtrinet og i udskoling.

Lyst er fundamentalt en individuel og kompleks størrelse, men et mål for læseundervisningen er ikke desto mindre at medvirke til at skabe en livslang lyst til læsning. Motivation til læsning er et relativt nyt tema inden for læseforskning. Nyere undersøgelser (Guthrie & Coddington. Læselyst og læring, Dansk psykologisk forlag 2010, s. 27) forsøger at kortlægge såkaldte "læsefremmende" motiverende faktorer". De opstiller 9 væsentlige faktorer:

1. Tydelige lærings- og kundskabsmål
2. Inddragelse af praktiske erfaringer, med henblik på at fremme den indre motivation for at lære det faglige stof.

3. Grad af elevautonomi inden for læringsmålene, eksempelvis ved at eleverne inden læsning stiller spørgsmål til emnet og er med til at vælge litteratur inden for emnet.

4. Valg af interessante tekster. Elever finder en tekst interessant, hvis undervisningen forinden har skabt for forståelse for emnet, og teksterne også er differentierede i sværhedsgrad.

5. Direkte læsestrategiundervisning viser sig at være et centralt aspekt for elevernes læseengagement. En strategisk læser vælger læseteknik og læseforståelsesstrategier fleksibelt efter formålet med læsningen.

6. Samarbejds læring i litteraturundervisningen, hvor elever diskuterer tekstindhold med hinanden og samarbejder om at løse opgaver, fremmer motivationen.

7. Feedback i form af specifikke tilbagemeldinger kombineret med positive forventninger til elevens præstationer.

8. Evaluering kan rigtig anvendt bidrage til at skabe indsigt hos eleven i forholdet mellem fremgang og egen indsats.

9. Lærerinvolvering og engagement. Opbakning og stimulering hjemmefra er afgørende for elevernes læselyst, men det er ligeledes afgørende, at vi som undervisere skaber et miljø og nogle undervisningsstrukturer, der opmuntrer eleverne til at læse. Det er de færreste børn, der af sig selv udvikler gode læsevaner og -lyst.

Læsebånd - 20 min læsning hver dag - både i skolen og derhjemme.

For at vedligeholde og udvikle sine læsefærdigheder, er det nødvendigt at læse hver dag. Siden 2013 har der på Hedegårdens Skole været en fast læsebåndskultur, hvor eleverne stillelæser ca. 20 min dagligt. Formålet er:

- At eleverne får gode læseoplevelser
- At øge elevernes flydende læsning
- At sikre at alle elever læser hver dag
- At eleverne læser tekster der passer til deres læseniveau og i deres eget tempo.

Undersøgelser har vist, at stillelæsning som enkeltstående aktivitet ikke har en gavnlig effekt for alle elever, og vi har derfor udviklet et "idékatolog" med læseaktiviteter, som kan kvalificere, supplere eller erstatte stillelæsningen:

Læsebåndet kan indeholde følgende:

- 0.-1. klasse: Dialogisk læsning, højt læsning, legelæsning og ordforråd
- 2.-3. klasse: Højt læsning, makkerlæsning, genfortælling, skrivning, fx i logbøger.

- 4.-6. klasse: Makkerlæsning, flydende læsning (fx med fokus på prosodi), skrivning, læseforståelsesstrategier, genfortælling
- 7.-9. klasse: studieteknik, forståelsesstrategier (VIS -strategier), læsehastighed, genfortælling, skriftlighed

På alle klassetrin opfordres til at læsebåndet bruges i forbindelse med den løbende evaluering af elevernes læseudvikling. Dansk læreren læser fx sammen med 2-3 elever hver dag, og observerer, noterer og evaluerer sammen med eleven. Det fremmer motivationen for læsning, når eleverne på den måde løbende får evalueret sin læsning i direkte kontakt med læreren.

Læsning i hjemmet

Vi opfordrer til at eleverne hjemme læser min. 20 dagligt. På forældremøder orienterer lærerne om vigtigheden af læsning i hjemmet og hvordan forældrene bedst kan støtte elevernes læseudvikling. På 1. og 3. klassetrin deltager læsevejlederne i på årets første forældremøde og holder et oplæg om læsning i hjemmet, der bl.a. fokuserer på hvordan forældre kan være med til at fremme elevernes læselyst.

4. Den tidlige læse- og skriveundervisning

I indskolingen bygger læse- og skriveundervisningen på et balanceret læsesyn, hvor den lyd- og bogstav baserede metode er kombineret med meningsfulde aktiviteter, som kommer rundt i **Ehris Interaktive læsemodel**. Hermed får eleverne de bedste betingelser for at tilegne sig de grundlæggende læse- og skrivefærdigheder i afkodning og forståelse.

Undervisningen i indskolingen tager udgangspunkt i elevernes udvikling og læringsproces. Der arbejdes med makkerarbejde, holddeling og værkstedstimer.

Alle eleverne får i 2017 deres egen iPad, hvilke betyder at undervisningen i høj grad kan tilrettelægges med brug af digitale læremidler. Der benyttes bl.a. følgende programmer til at understøtte og udvikle elevernes læsning og skrivning: *Den første Læsning, Superbogen, Mikroværktødet, Dansk Gyldendal, Skriv og læs løs.*

Hovedvægten lægges på de elementære læse, skrive- og stavefærdigheder i funktionelle sammenhænge. Der undervises i, at ny viden præsenteres og modelleres kort for eleverne, hvorefter eleverne arbejder videre individuelt, makkervis eller grupper.

I indskolingen arbejdes der med en tydelig og klar progression i undervisningen.

Indskolingsfokus

- Elevernes motivation, hvilke faktorer spiller ind på deres læselyst.

- Bogstav- og lydindlæring, eksplicit undervisning i at udnytte skriftens lydprincip (fonematiske) og betydningsprincippet (morfematiske).
- Sproglig opmærksomhed, at lege og eksperimentere med rim, rytme, sproglyde og ord.
- Arbejde med at sikre og automatisere afkodningsstrategier fx efter fælles oplevelser. Lave puslesætninger (klippe sætningen i enkelte ord, lydere, stave, dele, lave nye sætninger mm).
- Læse hver dag både individuelt og med læsemakker (med begyndende bevidsthed om udbyttet af det læste)
- Dialogisk oplæsning
- Opdagende skrivning
- Læse tekster med passende sværhedsgrad med overvægten fra lydrette ord til ikke lydrette ord.
- Eksplicit undervisning i læseforståelsesstrategier
- Udvikle begyndende læserutiner og kunne finde egne bøger med passende lixtal.
- Arbejde med forskellige teksttyper (berettende, beskrivende og instruerende)
- Skrive hver dag, opdagende skrivning/børnestavning både i hånde og på Ipad/computer)
- It som fx Superbogen, Gyldendal dansk, Skriv og Læs mm.

5. Læsning og skrivning i fagene

Faglig læsning er at læse og skrive for at lære. Undervisning i faglig læsning og skrivning har ét overordnet formål, nemlig **at styrke elevernes faglige viden og indsigt.**

Læse- og skriveaktiviteterne er en del af elevernes faglige læreprocesser og alle fag har et medansvar for at videreudvikle disse tværfaglige kompetencer. Faglærere er må derfor både kende sit fags særlige sprog og begreber, samt hvilke teksttyper der er typiske i faget. Desuden er det nødvendigt at alle lærere har **viden om vigtige komponenter i tekstforståelse** og at aktiviteter med læse- skrivestrategier indgår som et naturligt element i alle fag.

En god læser har for det første et klart læseformål og fokuserer på at forstå det, som er målet med læsningen rigtig godt. En god læser søger bevidst at

- få et overblik over tekstens indhold før læsningen ("Hvad handler dette afsnit mon om, hvor står det, jeg har brug for?")
- overveje, hvad han eller hun ved om emnet i forvejen ("Hvad kender jeg til dette?")
- overveje tekstens opbygning og forfatterens formål med at skrive teksten ("Hvor finder jeg de oplysninger, som er vigtige for mit læseformål?")
- følge med i, om han eller hun forstår indholdet under læsning ("Forstår jeg det, jeg har læst indtil nu?")
- opdage uklarheder og gøre noget for at afklare dem ("Hvordan skal det forstås? Måske betyder det, at ...")
- opdage og fastholde det centrale i teksten ("Hvor er de vigtige informationer? Jeg må hellere tage notater.")
- gøre tekstens viden til sin egen viden (Jeg kunne opsummere eller lave en grafisk figur over indholdet.)
- evaluere udbyttet ("Fik jeg nu fat i sammenhængen og de nødvendige oplysninger?")

Faglæreren er en nøgleperson i udviklingen af elevernes faglige læsefærdigheder, fordi:

- Faglæreren er inde i fagets sprog og dets kernestof.
- Faglæreren kan hjælpe eleverne med at fastsætte et fagligt relevant læseformål.
- Faglæreren kan hjælpe eleverne med at skabe sammenhæng mellem deres baggrundsviden og den måde, faget beskæftiger sig med et emne på.
- Faglæreren er i stand til at tydeliggøre for eleverne, hvilke ord og begreber der er centrale i den faglige fremstilling, og hvordan de skal forstås i den konkrete faglige sammenhæng.
- Faglæreren kan vurdere, hvad der er relevant at hæfte sig ved i de tekster, eleverne arbejder med.
- Faglæreren ved, hvilke spørgsmål der er relevante at stille, og hvilke svar der er relevante at få.

Samarbejde mellem læsevejlederen og faglæreren:

At undervise i faglige læsestrategier stiller således store krav til faglærere, og derfor er samarbejdet med læsevejlederne vigtigt i forhold til at understøtte og udvikle dette arbejde. Læsevejlederen kan:

- Introducere lærerteamet til relevante metoder og redskaber
- Deltage i fagundervisningen og modellere brugen af strategier og redskaber for eleverne.
- Tilbyde at observere eleverne, mens de arbejder med strategier og redskaber, med henblik på at identificere gode og minder hensigtsmæssige måder at anvender redskaberne på.
- Hjælpe faglærer med at identificere og støtte elever med særlige behov i den faglige undervisning.
- Hjælpe faglærer med at vurdere fagteksternes indholdsmæssige og sproglige tilgængelighed.

Læseforståelsesstrategier

I forbindelse med læsning i fagene skal eleverne bevidst arbejde med forskellige former for hukommelsesstrategier før, under og efter læsning (se bilag 2)

	Formål	Eks. på strategi
Hukommelsesstrategier	At forstå og huske tekstens indhold	<ul style="list-style-type: none">• Genlæsning• Understregning• Notatteknik• Betydningsbærende nøgleord.
Organiseringsstrategier	At sammenfatte og ordne tekstens indhold for at skaffe sig et overblik over betydningen.	Visuelle strategier (afhængig af genre): <ul style="list-style-type: none">• Begrebskort• Mindmap

		<ul style="list-style-type: none"> • Kompositionsværktøjer mv.
Elaboreringsstrategier	At kombinere læserens viden med teksten indhold	<ul style="list-style-type: none"> • Notere spørgsmål ned undervejs i læsningen • VØL model mv.
Overvågningsstrategier	At øge elevens bevidsthed om egen forståelse under læsningen.	Eleven: <ul style="list-style-type: none"> • Stiller forståelsesspørgsmål undervejs i læsningen • Skrivelæser • Genlæser • Understreger væsentlige passager • Slår ord op • Supplerer sin viden fra andre kilder

Læseforståelsesstrategier kan inddeles i fire hovedkategorier: hukommelsesstrategier, organiseringsstrategier, elaboreringsstrategier og overvågningsstrategier.

Faglige teksttyper

Teksters udformning med hensyn til både **struktur og sprog** er bestemt af det **formål**, forfatteren har med at skrive teksten og den målgruppe, teksten er skrevet til. Det er derfor vigtigt, at eleverne inden de læser en tekst, bliver gjort bevidste om **læseformålet**, således at de kan tilpasse deres læsemåde til dette. De skal også lære hvilke særlige kendetegn, der karakteriserer de forskellige teksttyper.

I fagtekster og lærebøger er formålet at informere om faglige emner og problemstillinger. Der gøres derfor mest brug af **informerende teksttyper**.

På næste side vil I kunne se en oversigt over informerende teksttyper og deres kendetegn, samt i hvilke fag teksttypen typisk optræder:

Teksttype	Formål	Kendetegn	Fag	Strategier¹ (før, under, efter)
Berettende tekst (Historiske tekster, biografier,	At fremstille et hændelsesforløb, enten for at underholde	Har ofte et kronologisk forløb og beskriver hændelser over tid.	Historie Dansk	Tidslinje To-kolonnenotat

selvbiografier, baggrundsartikler.	eller for at informere.	Fortælles ofte i datid. Indeholder ord og fraser (fx sætnings- og afsnitsindledere), der signalerer, at der fortælles noget nyt (fx først, derefter, siden, næst, endelig)	Samfundsfag	Billednotat
Beskrivende tekster (pjeceer, oversigtsartikler)	At oplyse om, hvordan noget er indrettet, eller hvad noget består af/indeholder .	Indledes som regel med en indledning og en klassificering (fx flodheste er pattedyr...) Dernæst følger en beskrivelse af fænomenerne (fx deres udseende, bestanddele og funktion, vaner adfærd) Er skrevet i nutid (fx er, har, gør, får) Indeholder ikke kronologiske bindeord.	Historie Kristendom Matematik Natur/teknik Samfundsfag	Mindmap Kompositions- diagrammer, fx flowdiagram Ordkendsskabs-kort Begrebskort
Forklarende tekster (Rapporter Pjecer Gør det selv-bøger)	At beskrive processer trin for trin (fx biologiske eller sociale fænomener). At forklare hvordan noget virker.	Indledes ofte med et udsagn, der introducerer emnet (fx sommerfugle udvikler sig gennem i række forskellige stadier) Beskriver dernæst i en række logiske trin, hvordan eller hvorfor noget sker. Dette fortsætter indtil forløbet er afsluttet, eller den endelige tilstand er opnået. Er ofte skrevet i nutid Indeholder tidsbindeord (fx så, dernæst, efter) og kausale bindeord (fx fordi, derfor)	<ul style="list-style-type: none"> • Biologi • Geografi • Fysik/Kemi • Samfunds- fag • ... andre fag 	Årsag –følge-kort
Instruerende tekster (Opskrifter, brugsanvisninger)	At beskrive, hvordan noget udføres i en række sekventielle trin.	Indeholder ofte: -et udsagn om hvad endemålet er, fx "syltede rødbeder" -en liste med materialer/udstyr -beskrivelse af, hvordan noget gøres i trinvis rækkefølge -ofte en illustration eller et diagram Er ofte skrevet i nutid eller bydemåde. Indeholder mange handleudsagnsord	<ul style="list-style-type: none"> • Hjemkund- skab • Sløjd • Fysik/kemi • Natur/ teknik • Matematik 	

		(hak, kog, steg, læs, skriv) Indeholder generelle udtryk (man, du)		
Diskuterende tekster	<p>At diskutere nogle argumenter eller synspunkter, før man når til en konklusion baseret på synspunkterne.</p> <p>Kan også være en overtalende tekst, hvor formålet er at overtale/overbevise andre om rigtigheden af ens argumenter og synspunkterne.</p>	<p>Teksterne indeholder forskellige synspunkter på en sag.(i overtalende tekster præsenteres ofte kun den ene side af sagen.)</p> <p>De indledes ofte med et udsagn, der præsenterer problemstillingen.</p> <p>De indeholder argumenter med belæg for og imod påstanden eller synspunktet.</p> <p>De munder tit ud i en anbefaling, konklusion eller opsummering.</p> <p>De er skrevet i nutid.</p> <p>De indeholder tit generaliseringer, fx man, folk, de.</p> <p>Tekstbåndene angiver tit modsætninger, fx fordi, på trods af, i modsætning til, derimod.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Samfundsfag • Kristendomskundskab 	
Grafiske afbildninger	<p>At illustrere centrale faglige problemstillinger i teksten.</p> <p>Er velegnede til at gengive forskellige sammenhænge (fx rangordning, kronologi, delmængder) og afspejler dermed tekstens informationsstruktur.</p>	<p>Teksterne består ikke kun af brødtekst.</p> <p>Indeholder figurer, tabeller, skemaer, diagrammer, der illustrerer centrale faglige problemstillinger i teksten.</p> <p>De grafiske elementer gengiver forskellige sammenhænge, fx rangordninger, kronologi eller delmængder</p> <p>De grafiske elementer afspejler tekstens informationsstruktur.</p>	<p>Matematik</p> <p>Natur/teknik</p> <p>Geografi</p> <p>..andre fag</p>	6.

Kilde: Elisabeth Arnbak: De andre fags læsning. I : Læsning- teori og praksis. Kvan 2006

Multimodale tekster

"De fleste fagtekster er multimodale tekster². De består af mange forskellige kilder til viden som tabeller, grafer, fotos, ord og sætninger m.m. Alle modaliteter har en særlig funktion. De anvendes i læremidler, fordi der er særlige fordele ved dem.

Modaliteter

- Ord og sætninger kan beskrive og forklare om emnet.
- Symboler som tal eller bogstaver kan repræsentere mængder, regningsarter, et linjestykke osv.
- Illustrationer, figurer og fotos kan hurtigt give et overblik over mere komplekse forhold. De kan rumme mange oplysninger på forholdsvis lidt plads.
- Tabeller og diagrammer kan give et overblik over mange oplysninger eller vise en oversigt over noget.
- Farver kan give et hurtigt overblik over en lærebogs kapitler, når de for eksempel fremstår med forskellig farve. Farver kan også signalere, at "her er der noget vigtigt," eller "her kommer siden med opgaver."

Multimodale tekster stiller store krav til elevernes læsekompetencer. Eleverne skal have blik for alle modaliteter på en side. De skal være opmærksomme på, at de indeholder megen information, som først skal "pakkes ud". Eleverne skal studere tabeller, illustrationer, matematiske symboler for at sætte sig ind i, hvad de indeholder. Eleverne skal skabe sammenhæng mellem de forskellige informationskilder. I nogle tekster fortæller illustrationen det samme som selve teksten. I andre tekster kan læseren kun få en særlig information ved netop at studere illustrationen eller tabellen. Det er langsom læsning at læse i multimodale tekster".

Andre opmærksomhedspunkter i faglig læsning

Faglige- og før-faglige ord og begreber

Der skal i den faglige undervisning være særlig opmærksomhed på indlæringen af faglige ord og begreber. Men også de såkaldte før-faglige ord kan volde problemer hos nogle elever. Det er almindelige ord, der uden for kontekst ikke nødvendigvis har noget med det pågældende fag at gøre, men som har afgørende betydning for at forstå en opgave eller en fagtekst. En del af disse før-faglige ord kan have en anden betydning i fagene end de har i hverdags sproget.

Et eksempel herpå er **faget matematik** hvor der optræder ord som *forhold, funktion, bestem, rod og potens* optræder.

² Multimodalitet: "multi" betyder flere, mens "modalitet" – på engelsk "mode" – er en bestemt måde at skabe mening på. I begrebet "multimodalitet" ligger en erkendelse af, at tekster er komplekse og består af flere meningsskabende systemer. Det er nødvendigt med et bredt tekstbegreb for at rumme alt det, som knyttes sammen af meningsskabende ressourcer i de tekster, vi møder i forskellige medier, både i og uden for skolen." (Maagerø, i "Læsning og skrivning i alle fag" Dafolo 2012)

Ord	Hverdagsbetydning	Matematik-betydning
Bestem	At bestemme noget Eks. "Jeg bestemmer, at vi leger stille-leg".	At man skal regne sig frem til noget eller give et bud på noget. Eks: " Bestem længden på Pias vej til skole"
Forhold	To mennesker kan have et forhold til hinanden.Eks: Martin fra 8.y har et forhold til Mona fra 7.	To tal eller størrelser har et forhold til hinanden, forholdet er den ene divideret med den anden. Der er forskel på forholdet mellem 5 og 10 og på forholdet mellem 10 og 5.
Funktion	Eks: "Tændrøret på en knallert har den funktion at den antænder benzindampene"	Funktionen beskriver en sammenhæng mellem de to variable x og y. Eks: Ligningen $y=2x+3$ er y en funktion af x
Potens	Formåen; kraft; styrke Seksuel energi	Produkt af lige store faktorer; resultatet af at gange et tal med sig selv et antal gange antallet af faktorer angives med en eksponent, som skrives med lille, løftet skrift, fx 2^3 Tallene 1, 2, 4, 8, 16, 32 osv. er alle potenser af 2.

Som matematiklærer skal man være bevidst om de ord der har forskellige betydninger i matematikkens sprog og i hverdags sproget, og man skal undervise eksplicit i begge betydningerne.

Nominaliseringer – sproglige sammentrækninger

Især i udskolingens nye kulturbærende og naturvidenskabelige fag vil eleverne møde mange nominaliseringer, som vil kræve ekstra opmærksomhed at forstå og fortolke hvad dækker over. "Udtrykket dækker over, at verber (udsagnsord), der beskriver processer, bliver lavet om til substantiver (navneord) og adjektiver (tillægsord). På denne måde bliver en sætning lavet om til en ordgruppe – en nominalgruppe. For eksempel kan sætningen: *Eleven læser en tekst omdannes til Elevens tekstlæsning*. Eleven skal således nærmest pakke udtrykket ud og ud fra konteksten nå frem til, hvilken proces der beskrives, og hvem der agerer i processen. ((Jespersen & Kamp.) Faglig læsning i fagene, Akademisk forlag 2010, s.11)

Taksonomi – komplekse klassifikationer

Et andet fænomen, som optræder hyppigere særligt i udskolingens naturfag, er taksonomi – dvs. en rangordning, hvor emnet eller tekstens forskellige elementer klassificeres i en mere eller mindre klart beskrevet struktur. Her er det igen vigtigt, at faglæreren kender og kan formidle dette fænomen – evt. ved støtte fra et skema eller anden grafisk illustration - både før, under og efter elevernes læsning af en informationstæt fagtekst.

Fagbogens opbygning

Der er vigtigt i forbindelse med brug af hver eneste fagbog eller andet nyt læringsmateriale i klassen, at fagbogen eller læremidlet introduceres, og eleverne gøres bekendt med dens/dets opbygning.

Skrivning i fagene

"Læsning og skrivning er parallelle processer. Eleverne udvikler deres skrivefærdigheder ved at læse og deres læsefærdigheder ved at skrive."(UVM 2015, vejledning for faget dansk pkt. 4.1 Læsning)

Ovennævnte citat fra UVM udtrykker, hvorfor læsning og skrivning bør indgå i et funktionelt parløb i alle fag. Hvis eleverne skriver om de faglige emner og problemstillinger de læser om i fagene, bliver de ikke alene bedre til at læse de faglige tekster, - deres faglige læring bliver også bedre.

Som nævnt i indledningen er et af fokuspunkterne i denne handleplan, at der arbejdes med skrivning som en central del af alle fag.

Fra skoleåret 2016/17 har der på Hedegårdens Skole været øget opmærksomhed på skrivningens betydning for faglig læring, bl.a. ved at udvikle lærernes fælles sprog og bevidsthed om skrivning og med henblik på at udvikle skrivedidaktik i alle fag. Formålet er:

-At elevernes skriftlighed øges

-At underviserne i alle fag anvender skrivning som læringsredskab.

Se Del 3: beskrivelser af lokalt tiltag: Udvikling af skrivedidaktik i alle fag.

Merete Brudholm kommer i sin bog "De fantastiske fire" (2016) med en tre anbefalinger til en effektiv praksis, der kan styrke elevernes forståelse gennem skrivning:

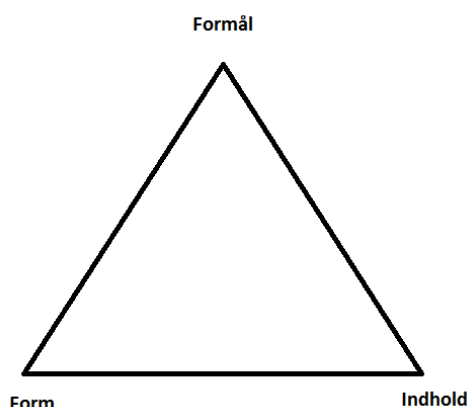
1. Lad eleverne skrive om det, de læser. Elevernes læseforståelse øges i alle fag, hvis de samtidig skriver om den tekst, der læses, specielt hvis de:
 - Responderer på en tekst i skrift (personlig reaktion, analyse og tolkning af tekst)
 - Skriver referat af teksten
 - Skriver noter om teksten
 - Skriftligt besvarer spørgsmål om teksten, eller selv laver og besvarer spørgsmål om den.
2. Undervis eleverne i skrivefærdighed og tekstkonstruktion. Elevernes læsefærdighed og læseforståelse øges, når de samtidig undervises i skrivefærdighed og tekstkonstruktion, specielt hvis læreren underviser i:
 - Skriveproces, tekstkonstruktion, sætningskonstruktion og fagets sprog (øger læseforståelsen)

- Stavning og sætningskonstruktion og i fagets sprog (øger 'fluency') (NRP 2000)

3. Øg mængden af skriftlig produktion i forbindelse med læsning. Elevernes læseforståelse forbedres, når læreren ofte lader dem producere egen tekst."

I forbindelse med undervisning i skrivefærdighed og tekstproduktion, er det vigtigt at læringen er synlig for eleverne. Det betyder fx at læreren, gerne sammen med eleverne, opstiller tydelige skriveformål og at der er en tydelig beskrivelse af indhold og form. I den forbindelse anvendes skrivetrekanten som et hjælperedskab:

Skrivetrekanten: Formål - Indhold - form

I dele af den norske skriveforskningslitteratur præsenteres skrivetrekanten som et hjælpemiddel til lærere i deres arbejde med at udarbejde skriveordrer til eleverne. Skrivetrekanten bygger på antagelsen om, at gode skriveopgaver har et tydeligt formål og en tydelig beskrivelse af indhold og form (Smidt 2013, Solheim 2011, Kvithylid m.fl. 2015). (Videnscenter for læsning)

Det er endvidere væsentligt at undervisningen er eksplicit og stilladserende både før, under og efter skrivning. Dvs. at læreren ud fra skrivetrekanten direkte viser og forklarer hvad eleverne skal gøre, hvordan de skal gøre og hvorfor de skal gøre det. Dette gøres fx ved, at læreren i dialog med eleverne modellerer en tekst/strategi, at der anvendes strukturark fx skriverammer samt at der løbende gives feedback.

6. Vellykkede overgange til og fra skole

I materialet "En god skolestart for alle børn i Roskilde kommune, overgangen mellem dagtilbud, skole og SFO" beskrives det, hvordan der arbejdes med sproglig opmærksomhed i børnehaver.

Hedegårdenes Skole og SFO Hedegårdene har deltaget i UVMs to-sprogs taskforce med deltagelse af børnehaver, hvorfra den overvejende del af kommende 0. klasser kommer fra. En del af overgangsaktiviteterne og start i SFO d. 1. maj tager derfor afsæt i taskforcearbejdet. Der aftales hvilke eventyr og rim og remser, der arbejdes med i børnehaver, SFO og børnehaveklasse. Fokusord og dialogisk læsning er en integreret del af dette arbejde.

Alle pædagoger i SFOen varetager USU undervisningen (understøttende undervisning) i indskoling. USU timerne tager afsæt i sprogstøttende aktiviteter med udgangspunkt i faget dansk. På møder aftales det mellem lærer og pædagog, hvilket indsatsområde der skal tilrettelægges. Mål og indhold for dette meddeles forældrene på ugentlig basis.

For at have en kontinuerlig proces mellem USU og SFO læringen, hvor der bevidst arbejdes med sproget og sprogforståelsen og ikke mindst for, at det har en reel understøttende effekt på læseindlæringen, skal sprogaktiviteter integreres i det daglige arbejde og samvær med børnene.

Af allerede sprogstøttende aktiviteter, der fortsat skal arbejdes med kan nævnes:

- Samtale i aktivitetssammenhæng, spørge ind til skoledagen, fritidsaktiviteter m.m. på en sådan måde, at en refleksion sættes i gang hos børnene,
- Børnene læser for hinanden
- Børnene skriver forslag til nye aktiviteter/tiltag på SFOen og lægger det i børnepostkassen.
- Sproglige "finurligheder", legen med ord, så børnene forstår dobbelthed i sproget og opdager nye sammenhænge, betydninger og måder at formulere sig på.
- Læsehule, hvor børnene kan høre lydbøger mv. samtidig med at de følger teksten i bogen.
- Højtlesning dagligt for de børn, der har lyst – dialogisk læsning.

Derudover bruger SFOen tablets, hvor der i samarbejde med læsevejleder er udvalgt relevante APP'S og bogportaler, som kan være med til at udvikle børnenes sprogforståelse og deres IT-forståelse og rutine.

Læsning og skrivning i udskoling

I udskolings 7.-9. klasse afrundes elevernes grunduddannelse. En vigtig faktor i forhold til at gøre eleverne uddannelsesparate til ungdomsuddannelserne, både erhversskoler og gymnasier, er at de klarer afgangsprøven med gode resultater. Det kræver gode læse- og skrivefærdigheder, hvilket afspejler sig Folkeskolens afgangsprøver, hvor der i dansk er flg. prøver, som tester forskellige sider af elevernes læse- og skrivefærdigheder:

Læsning: I læseprøven skal eleven vise læseforståelse og læsehastighed ved at læse forskellige tekster (fx en novelle, en brochure, en fagtekst) på forskellige måder (fx nærlæsning, hurtiglæsning).

Retstavning: I retskrivningsprøven prøves eleverne i retstavning, sprogrigtighed (stavning, bøjningsformer, korrektur m.m.), tegnsætning (kommaer og punktummer) og grammatisk opmærksomhed.

Mundlig fremstilling, og hvor oplæsning er blevet en obligatorisk del af prøven: Eleverne testes i kompetenceområderne læsning, fortolkning og kommunikation.

Skriftlig fremstilling. Prøven i skriftlig fremstilling i dansk er ændret, så eleverne nu har adgang til at søge information og inspiration internettet under prøveafleggelsen. Dette sætter ud over de almindelige krav om genrekendskab med indhold, form og sprog også krav til elevernes søgning på internettet, vurderingskriterier og udarbejdelse af kildelister.

Afgangsprøverne i skolens øvrige fag stiller ligeledes krav til elevernes læseforståelse og skrivestrategier. I overbygningen forudsætter det at være en god læser, at afkodningsfærdighederne er automatiseret, at man har en hurtig ordgenkendelse og et godt ordkendskab. Men for at kunne forstå og tilegne sig viden fra komplekse faglige tekster, skal eleverne fortsat undervises eksplicit i forskellige læseforståelsesstrategier, som en naturlig del af undervisningen i alle fag.

I de nye Forenklede Fælles Mål (UVM 2015) er der stor opmærksomhed om dette, men fra udgangen af 6. klasse lægges der tillige stor vægt på at eleverne selv skal overvåge og opdage forståelsesproblemer:

Eleven kan opdage egne forståelsesproblemer og anvende relevante strategier til at afhjælpe dem og få overblik over teksten (for eksempel afklare ukendte ords betydning, anvende grafiske modeller eller stille spørgsmål til tekstens indhold). (her citat fra Brudholm 2016)

Eleverne skal udvikle sig til at være aktive og strategisk forståelsesmonitorerende (metakognitive) læsere, således at de kan tilegne sig viden og oplevelser gennem de tekster de læser.(Brudholm 2016)

I forhold til udvikling af elevernes læse- og skrivefærdigheder er der særlig fokus på arbejdet med evaluering og løbende feedback.

Eleverne arbejder med deres skriftlige opgaver i USU-timerne, således at lærerne har mulighed for at give eleverne feedback undervejs i skriveprocessen.

Klassekonference/uddannelsesparathed

I 8. og 9. klasse afholdes klassekonferencer, hvor klassens lærere, tosprogsvejleder, lærer fra kompetencecenteret og UU-vejleder sammen med ledelsen drøfter følgende:

- Klassens faglige funktion, herunder beskrivelse af læseundervisningen i forhold til elevernes faglige niveau
- Klassens sociale miljø
- Elever med særlige behov, med fokus på udslusning/uddannelsesparathed, testresultater, fravigelser ved i forbindelse med test og prøver

Efterår 8. klasse. Kompetencecenteret sikrer, at opfølgning på elevens læse/skrivevanskeligheder indføres i elevplanen (støtte, form og tid, IT - løsninger, arbejdsvaner, fravigelser ved test og prøver mv. Klasselærer sender i den forbindelse elevplaner til UU-vejleder, der får et overblik over, hvilke elever, der har et særligt vejledningsbehov.

U-GRUPPE

Hedegårdenes Skole tilbyder en U-gruppe som en del af inklusionstanken i overbygningen. U-gruppe henvender sig til de elever, som er svage inden for sociale relationer og/eller faglige sammenhænge. Elever som har brug for voksenstøtte til at udvikle sunde hverdagsrutiner, et positivt selvværd og mod på en videre faglig udvikling.

Formål

- 1. At sikre den enkelte elevs overgang til et personligt tilrettelagt ungdomsuddannelsesforløb.**
2. At give den enkelte elev rutiner i hverdagen og støtte eleven til at udvikle et positivt selvværd.
3. At give eleven den nødvendige faglige støtte.
4. At den enkelte elev skal have mulighed for at tage en afgangsprøve i et eller flere fag.

7. Inkluderende skriftsprogsmiljøer.

Hedegårdenes Skole er en multikulturel skole, som rummer både etnisk danske børn, børn med dansk som andetsprog som er født i DK og børn, der som migranter af forskellige årsager og ad forskellige veje er kommet til Danmark senere end deres klassekammerater. En del af disse børn har gået i Modtageklasse og er derefter blevet indsluset i klasserne.

Differentiering i undervisningen

I forbindelse med det kommunale udviklingsprojekt PFL er der på Hedegårdens Skole i skoleåret 2016/2017 særligt fokus på feedback i undervisningen. (Fælles oplæg om feedback i undervisningen v/ Vibeke Christensen, UCN, januar 2017))

”Læringsmål, evaluering og feedback er vigtige instrumenter for læreren i forhold til undervisningsdifferentiering.... Ifølge forskning er evaluering og feedback særlig vigtig i forhold til at få eleverne til at yde en ekstra indsats. For at eleverne udvikles mest muligt af undervisningen, vil der være behov for, at anvende en række forskellige feedbackformer og forskellige tilgange til, hvordan denne feedback kan støtte eleverne til at nå deres læringsmål over tid. Det er særligt relevant for elever med særlige behov, fordi netop denne elevgruppe har gavn af en ekstra tæt og løbende opfølgning på læringsmål og den faglige og sociale progression.” (Emu.dk)

<http://www.emu.dk/modul/undervisningsdifferentiering-s%C3%A5-alle-elever-udfordres-og-motiveres>

Klar og struktureret ledelse af undervisningen

Klasseledelse, en klar struktur i undervisningen og lærerens relationer til eleverne er særligt vigtige i forhold til at skabe et godt inkluderende læringsmiljø. På Hedegårdenes Skole har der i de seneste år været stor fokus udvikling af klasseledelse bl.a. i forbindelse med det kommunale udviklingsprojekt PFL.

Alle årgangsteam har deltaget i aktionslæringsforløb under vejledning af konsulenter og læringsvejledere.

EksPLICIT og implicit undervisning

Nogle elever er i højere grad end andre i stand til at lære implicit. Dvs. at de ubevidst lærer sprog i meningsfulde sammenhænge i samspillet med andre børn og voksne.

Andre elever er mere afhængige af eksplicit læring, som er bevidst læring, hvor barnet konkret får at vide, hvad det skal lære. Det kan fx være i en situation med dialogisk læsning, hvor man fortæller børnene, at de skal lære et nyt ord. Børnenes opmærksomhed rettes altså imod, at de skal lære noget, samtidig at de får at vide, hvad det er de skal lære, hvorfor de skal lære det og hvordan.

I forbindelse med fx undervisning i nye læsestrategier har det en generel positiv effekt for alle elever at undervisningen er eksplicit og tydelig. Det er vigtigt at læreren i sin undervisning modellerer og stilladserer før eleverne selvstændig kan arbejde med strategierne.

Implementering af og anvendelse af kompenserende IT i undervisningen

Fra 2017 får alle elever på skolen en tablet eller en pc stillet til rådighed. Elever har derfor gode muligheder for at anvende kompenserende IT i undervisningen. Fx

- CD-ord: Skrivestøtte og syntetisk tale
- Digital oplæsning, fx i de digitale fagportaler
- Div. Apps til træning af sprog

8. Dansk som andetsprog

Se beskrivelse af Dsa – vejlederens funktion side 11.

9. Elever i læse- og skrivevanskeligheder, herunder ordblindhed (dysleksi)

Begrebet læse- og skrivevanskeligheder dækker både vanskeligheder med at læse og stave enkelte ord og vanskeligheder med sprogforståelsen. Det er vores opgave som læsevejledere, at få afdækket den enkelte elevs færdigheder og få dem "oversat" til pædagogiske tiltag.

Forebyggende indsats på Hedegårdenes Skole for børn i risiko for at udvikle læse- og skrivevanskeligheder

Hedegårdenes skole har fokus på for forebyggende, foregribende, indgribende indsats i læseundervisningen i samarbejde med ledelsen, læsevejledere og kompetencecenterlærere.

Et af kompetencecentrets opgaver er at fortage undervisning af foregribende indsats med det mål, at flest mulige elever kan deltage i normalundervisningen i klassen. Målet er at prioritere foregribende frem for indgribende undervisning.

Organiseringen af undervisningen i kompetencecentret i samarbejdet med normalundervisningen:

- Klasseundervisning, hvor kompetencecenterlærer/læsevejleder er med i udvalgte undervisningsforløb i klassen
- Holdundervisning, hvor kompetencecentrets lærere underviser et til flere hold i kompetencecentret, mens normalklasse også har tilsvarende holdundervisning.
- Specialundervisning foretages af speciallærer på mindre hold i kompetencecentret i perioder.

Ved specialundervisning i kompetencecentret aftales dette på løbende møder mellem kompetencecenterets lærere og normalklassens lærere. Normalklassens lærere udfærdiger forud en statusseddel på eleven, som skal modtage specialundervisning i kompetencecentret i en periode. Når undervisningen i kompetencecentret er afsluttet mødes speciallærer og normallærer til et evalueringsmøde, hvor speciallærer har lavet en uddybende beskrivelse af undervisningsforløbet, samt en plan for det videre forløb i normalundervisningen.

Kompetencecentret udbyder flg. kurser som foregribende læseindsats.

- 1. kl. okt. – dec.: Lyd/bogstav-kursus for de elever, som ved Læseevalueringstesten i sept. viser, at de ikke har lydene og bogstaverne helt på plads. Kursets varighed: 1 lektion hver dag i 5 uger.
- 2. kl. aug.: Læseløft på hold - to elever og én spec. lærer. Dette kursus er for udvalgte elever, som i ordlæseprøve 1 i maj har vist sig som opmærksomhedskrævende læsere. Kursets varighed: 10 uger –en lektion hver dag.
- 2. kl. jan: Analyse/syntesekursus for hold – 8 elever og én spec. lærer. Normalklassen afholder tilsvarende kursus samtidig. Kursets varighed: 20 lektioner.
- 3. kl. marts-juni: Intensivt læsekursus på hold. Kurset henvender sig til de elever, som endnu ikke helt har fået automatiseret deres læsning, samt har skrivevanskeligheder. Varighed: 10 uger – to lektioner om dagen.

Målet med kurserne i kompetencecentret er, at eleverne får et stort udbyttet af et intensivt kursusforløb, så de kommer på niveau med andre elever i normalklassen.

Kompetencecentrets indgribende læseindsats.

Målet for den indgribende undervisning er at give grupper af elever med specifikke eller generelle vanskeligheder støtte til udvikling fra deres eget niveau i form af specialundervisning, især med fokus på læseudvikling i alle fag.

KONKRET TILTAG til grupper af elever

Alle elever som er testet ordblinde samt elever med svære læsevanskeligheder får tilbudt at deltage på et **dysleksihold** i kompetencecenteret.

Tilbuddet strækker sig over 20 uger. 14 kursusuger i skolens kompetencecenter og 6 implementeringsuger. Der afholdes to forløb (2 X 20 uger) i et skoleår. (se skolens inklusionskompendium).

Målene er følgende:

- Eleven udvikler og bevarer sin læselyst.
- Eleven udbygger og vedligeholder sine læse-stavefærdigheder (afkodnings-/læse- og stave-strategier).
- Eleven får styrket sine kompetenceområder.
- Eleven lærer metoder til at kompensere for sit handicap.
- Eleven profiterer af IT som kompenserende redskab.

Eleverne får udleveret en it-rygsæg og bliver grundigt oplært i brugen af denne med løbende opfølgning. sættes der ind med it-kompenserende hjælpemidler.

Vi sørger for, at eleverne får medlemskab i Biblioteket NOTA, og vejleder dem i at bruge portalen.

Undervisningen er direkte, systematisk, vedvarende og præget af mange gentagelser.

Samarbejdet med forældrene er vigtigt. Forældrene orienteres om, hvad et læsehandicap er og der samarbejdes om, hvordan forældrene kan støtte deres barns udvikling.

Implementeringsforløb

I en periode på 6 uger umiddelbart efter kursusforløbets afslutning, følges eleven med støtte i relevante fag i normalklassen af sin kursislærer (3 lektioner ugentlig pr. elev).

Der vil efter de 20 uger fortsat være fokus på tidligere elever fra dysleksihold. De tilbydes en samtale, hvor det afdækkes, om der er behov for et opfølgningstilbud.

Del 3: Lokale tiltag på Hedegårdenes Skole

I skoleåret 2016- 2017 arbejder vi på Hedegårdenes Skole følgende tiltag:

Fokus på sproglig udvikling (herunder læse- og skrivekompetencer) i alle pædagogiske aktiviteter:			
	Tiltag	Formål	Tidsplan
1.	Læsning og skrivning på mellemtrinnet. Kursus for dansklærere i 4.-6. kl.	Formålet med kurset er, at dansklærerne får fælles viden om og implementerer	Efterår 2016

	v/konsulent Lena Bülow-Olsen	nyeste forskning mht. læse- og skrivestrategier i danskundervisningen.	
2.	Udvikling af skrivedidaktik i alle fag.	Skrivedidaktik i matematik på mellemtrinnet. <i>Øget fokus på skrivning i faget som et redskab til refleksion og kommunikation og viden.</i>	Forår 2017
3.		Pædagogisk dag: -Fælles oplæg om skrivedidaktik i alle fag ved læsekonsulent Mimi Skovgaard. -Teamarbejde: hvert team udvælger hvilke læse/skrivestategier de vil arbejde med i skoleåret 2017/18	August 2017 Skoleåret 2017/2018

Monitorering af alle elevers sproglige og skriftsproglige udvikling			
4.	Udvikling af læsekonferencer	Der afholdes læsekonferencer hvor læsevejleder, lærer og ledelse gennemgår testresultaterne og der laves en handleplan for ,hvordan lærerne kan bruge testresultaterne til at målrette undervisningen for hele klassen, for grupper i klassen og for elever der kræver særlig fokus pga. lav eller høj score.	2016 - 2018
5.	Fokus på tosprogede elevers sproglige udvikling	Alle tosprogede elever fra 4 - 8 klasses trin gennemfører	

	<p>de frivillige nationale test i dansk som andetsprog en gang om året.</p> <p>Testresultaterne underkastes en analyse af skolens DSA vejleder.</p> <p>Der uddrages en konklusion, med fokus på elevens kompetencer og potentialer indenfor for de testede områder.</p>	
--	---	--

Beskrivelser af lokale tiltag:

1. Læsning og skrivning på mellemtrinnet. Kursus for dansklærer 4.6. kl. v/Lena

Bülow- Olsen: ”Hvordan planlægges og gennemføres en læse/skriveundervisning som bygger på den nyeste forskning om skriftsproglige strategier?”

Identifikation af problemstilling	<p>På fagudvalgsmøderne præsenteres dansklærerne løbende for nyeste viden inden for læsning - og skrivning.</p> <p>I en årrække her der været afholdt fælles læseuge med fokus på bestemte områder af skriftsproglig undervisning.</p> <p>Da der de seneste år er ansat mange nye kolleger, er ønsket med dette lokale kursus, at den samlede gruppe af dansklærere på mellemtrinnet får en fælles viden og et fælles sprog bl.a. med henblik fælles forberedelse i teamene og den fortsatte videndeling i faggruppen.</p>
Mål	<p>At dansklærerne får fælles viden om og implementerer nyeste forskning mht. læse- og skrivestrategier i danskundervisningen.</p> <p>At dansklærerne underviser eksplicit i sprog i arbejdet med udvikling af skriftsproglige strategier. Herunder arbejde med skriveguides med formål, indhold, struktur og feedback</p> <p>At der arbejdes funktionelt med stavning og grammatik.</p> <p>At der arbejdes med løbende læseevaluering bl.a. i forbindelse med</p>

	elevernes selvstændige læsning (stillelæsning)
Tiltag	<p>Dansklærerne fra 4.-6. klasse deltager i følgende kursusdage:</p> <p>1.dag: 1 time (fælles afstemning af kursusindhold)</p> <p>2.dag: 7 timer</p> <p>3. dag: 7 timer (Fælles opgave: <i>Alle deltagere udarbejder og gennemfører et uv-forløb med skriveguides, som evalueres på sidste kursusgang.</i>)</p> <p>4. dag: 5 timer (afslutning og evaluering)</p> <p>Opfølgning af kurset sker i forbindelse med danskudvalgsmøde og i forbindelse med læsekonference.</p>
Tegn:delmål/milepæle	<p>At lærerne videndeler på fagudvalgsmøder.</p> <p>At der i højere grad undervises eksplicit i sprog, fx ved at udarbejde og bruge skriveguides i undervisningen.</p> <p>At eleverne forstår og anvender læse og -skrivestrategier, som passer til læse/skriveformålet.</p>
Evaluering	<p>Kursusforløbet evalueres på sidste kursusgang.</p> <p>Evaluering på fagteammøde</p> <p>Det videre arbejde evalueres på teamsamtaler med ledelsen og på læsekonferencen.</p>

2. Skrivedidaktik i matematik i 4. klasse

Identifikation af problemstilling	Hvis vi definerer skrivning som alle former for symbolsprog, der nedfældes i en læreproces, er matematik et af de fag, hvor der skrives mest. Vi vil gerne øge fokus på skrivning i faget som et redskab til refleksion og kommunikation og viden.
Mål	At lærerne arbejder med <i>skrivetrekanten</i> som et hjælpemiddel i deres arbejde med at udarbejde skriveordrer til eleverne i forbindelse forskellige former for skriveaktiviteter.
Tiltag	Matematiklærerne på 4. klassetrin planlægger sammen med læsevejleder

	<p>et undervisningsforløb med fokus på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skriveordrer • logbog: - refleksioner, hvad har jeg lært? - tankekort inkl. Skrift og tale • Hele sætninger i opgavebesvarelser. <p>Tovholder: Læsevejleder</p> <p>Tidsramme: januar-marts 2017</p>
Tegn:delmål/milepæle	<p>Matematiklærerne drøfter og evaluerer skrivedidaktik på deres fagteammøder ud fra skrivetrekanten.</p> <p>Elevernes matematiske sprog udvikles. Eleverne bliver bedre til at reflektere og forstå matematiske problemstillinger.</p>
Evaluering	<p>Der evalueres ved hjælp af smtte-modellen.</p> <p>Der evalueres på et møde med læsevejleder bl.a. på baggrund af kollegaobservation.</p> <p>Videndeling i matematikfagteam hvor læsevejleder deltager.</p>

4. Pædagogisk dag: Udvikling af skrivedidaktik i alle fag

Identifikation af problemstilling	<p>Der arbejdes med skriftlighed i alle fag, men der ønskes en øget opmærksomhed på skrivnings betydning for udvikling af sprog og læring.</p>
Mål	<p>-At udvikle et fælles sprog om skrivedidaktik</p> <p>-At alle lærere i alle fag anvender skrivedidaktik som læringsredskab</p> <p>-At underviserne i alle fag anvender skrivning som læringsredskab.</p> <p>-At anvendelse af skrivedidaktik som læringsredskab påvirker karakterer og læseresultater positivt.</p>

Tiltag	<p>I efteråret 2016 gennemføres afdelingsvis en såkaldt "State of Writing", hvor underviserne giver udtryk for deres her- og - nu- tænkning om opfattelsen af skrivning i deres egen undervisning. Besvarelsen bruges til efterfølgende videndeling om skrivning og skrivedidaktik i fagene. Der anvendes skema fra "Ishøjprojektet" (www.Videnomlæsning.dk)</p> <p>August 2017: Pædagogisk dag for alle undervisere: 1. Fælles oplæg om skrivedidaktik v. Læsekonsulent.</p> <p>2. Teamarbejde: Hver team udvælger mindst 2 strategier som alle teamets lærere arbejder med i skoleåret 2017/18. Valget introduceres for ledelsen.</p>
Tegn:delmål/milepæle	<p>-At underviserne drøfter og viser hvordan de anvender skrivning i undervisningen på teammøderne (årgangsteam, fagteam, afdelingsteam)</p> <p>-At underviserne anvender de strategier og skriverammer, som aftales i teamet.</p> <p>-Elevernes skriftlighed øges.</p>
Evaluering	<ul style="list-style-type: none"> • Resultater af Læseprøver og afgangsprøver • Mundtlig/skriftlig evaluering fra underviserne - evt. på et afdelingsmøde.

4.Udvikling af læsekonferencer

Identifikation af problemstilling	<p>Alle elever gennemfører årligt forskellige obligatoriske tests i læsning og skrivning.</p> <p>Testresultaterne bruges af lærerne sammen med læsevejlederne til at evaluere og målrette undervisningen for hele klasser og for de enkelte elever.</p> <p>For at udvikle monitoringen af elevernes læseudvikling, arbejdes med at udvikle læsekonferencer for alle klasser.</p>
Mål	<p>At udviklingen af elevernes skriftsproglige kompetencer overvåges systematisk og anvendes målrettet i forhold til tilrettelæggelse af undervisningen for klasser og den enkelte elev, således at elevernes læseresultat forbedres.</p>

Tiltag	<p>Aktiviteter og aktører:</p> <p>- Læsevejlederne evaluerer og følger op på alle obligatoriske test og prøver og informerer ledelsen herom.</p> <p>Der afholdes 2 læsekonferencer:</p> <p><i>1. konference afholdes i foråret</i>, når standardiserede læsetest og staveprøver er afviklet. <u>Skoleleder deltager</u>. Læsevejleder, lærer og ledelse gennemgår testresultaterne. Der laves en handleplan for, hvordan lærerne kan bruge testresultaterne til at målrette undervisningen for hele klassen, for grupper i klassen og for elever der kræver særlig fokus pga. lav eller høj score.</p> <p><i>2. konference afholdes i efteråret</i> (når årsplanerne er lagt ind i Min Uddannelse): <u>Skoleleder deltager ikke</u>. Nogle klasser har fået ny dansklærer siden 1. konference. Det er vigtigt, at de er blevet præsenteret for den "Status og handleplan", som blev udarbejdet i foråret.</p> <p>Indhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opfølgning på "Status og handleplan" og sammenhæng med årsplaner. • Evt. aftale om vejledningsforløb. <p>Tovholder: Skoleleder og læsevejleder</p> <p>Tidsramme: 2017-2018</p>
Tegn:	<p>At deltagerne oplever, at læsekonferencerne har et indhold og en form, som kan styrke arbejdet med monitorering af elevernes skriftsproglige udvikling, med det formål at udvikle deres læsning og skrivning mest muligt.</p>
Evaluering	<p>Der evalueres som sidste punkt på hver læsekonference. Evalueringen skrives i referatet. Én gang hvert år evalueres indsatsen på et PLC-møde, på baggrund af ovennævnte referater.</p>

5. Fokus på tosprogede elevers sproglige udvikling:

Identifikation af problemstilling	<p>Blandt tosprogede elever er andelen af elever, der præsterer lavt, større end blandt etnisk danske elever. Men hvor stort er problemet på vores skole, og hvordan udvikler vores tosprogede elever sig på det sproglige område. Dette ønsker vi at monitorere her på skolen, med henblik på at udvikle vores pædagogiske praksis til gavn for alle elever.</p>
Mål	<p>At eleverne scorer bedre år for år i den frivillige nationale test, som bruges som et pejlemærke for, hvordan elevernes ordforråd, sprog og sprogbrug,</p>

	<p>samt læseforståelse udvikler sig.</p> <p>Der laves en samlet vurdering af indsatsen, når nuværende 4. årgang har gennemført testen for sidste gang i 2020.</p>
Tiltag	<p>Aktiviteter:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alle tosprogede elever fra 4 - 8 klassetrin gennemfører de frivillige nationale test i dansk som andetsprog en gang om året. 2. Testresultaterne underkastes en analyse af skolens DSA vejleder. <p>Der uddrages en konklusion, med fokus på elevens kompetencer og potentialer indenfor for de testede områder.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Resultatet præsenteres i PLC-teamet. 4. Dsa vejlederen giver en tilbagemelding til lærerteamene på årgangen. Desuden gives anbefalinger til undervisningsindsatser 5. DSA vejlederen/dansklæreren giver en tilbagemelding til eleverne med anbefalinger til egen indsats 6. Året efter laves en ny analyse og en sammenligning af resultaterne fra året før. <p>Aktører:</p> <p>DSA-vejleder, lærerteams på 4 - 8. klassetrin PLC, tosprogede elever på 4-8. klassetrin</p> <p>Tovholder: Annette Brinch (DSA-vejleder)</p> <p>Tidsramme: 2016 - 2020</p>
Tegn:delmål/milepæle	<p>Hvert år laves en ny analyse af testresultaterne.</p> <p>Tegn: at resultaterne viser en forbedring af elevens DSA - kompetencer.</p> <p><i>Ex: en elev får resultatet: klart under middel i området ordforråd. Året efter har eleven rykket sig, så resultatet ligger på under middel eller derover.</i></p>
Evaluering	<p>Den løbende evaluering sker i PLC-teamet samt med lærerne: Spørgsmål: <i>Ser vi tegn på en positiv udvikling?</i></p> <p>Den afsluttende evaluering sker i PLC teamet, samt i PF. Spørgsmål: <i>Har det haft den ønskede effekt at vi sætter lup på de tosprogede elevers testresultater og justerer praksis efter disse.</i></p>

Kildeliste

Brudholm, Merethe: Læseforståelse – hvorfor og hvordan? Akademisk forlag 2011

Brudholm, Merete: Læseforståelsens fantastiske fire. Akademisk forlag 2016

Arnbak, Elisabeth: Faglig læsning- fra læseproces til læreproces. Gyldendal 2003

UVM Læsning i fagene - i folkeskolen:

<http://static.uvm.dk/publikationer/2011/fagliglaesning/?smarturl404=true>

Bilag 1 Læseforståelsesstrategier

Delkomponenter	Forståelsesstrategier	Metoder
Sprogforståelse (ordkendskab – ordbetydning)	Afdække betydningsbærende ord og citater Arbejde med tekstens mikrostruktur, tekstbånd Arbejde med tekstens makrostruktur, den røde tråd Arbejde med billedsprog og overførte betydninger	Kolonne-notat Slå ord op i ordbøger Ord- og begrebskort Understregning af nøgleord
Baggrundsviden (viden om verden og viden om tekster)	Skab en referenceramme forud for emnet/teksten Arbejde med overskrifter, genre, nøgleord og forudsigelser Aktivere viden om verden under læsningen	VØL-model Brainstorm Mindmap Tidslinie Ord og begrebskort (Intra)
Inferenser (drage følgeslutninger)	Gå tilbage i teksten, genlæs Læse videre måske hjælper det på forståelsen Aktivere viden om verden, meddigtning og forudsigelser Aktivere viden om tekster Kunne fortolke og læse mellem linierne Gå i dialog med teksten	FARAO-læsning F-forudsige, A-afklare, R-resumere, A-argumentere, O-opsumere VØL-model Læse på, mellem og bag linierne 5 spørgsmål Resume Referat
Indre forestillingsbilleder	Kunne skabe mening i det læste Aktivering af baggrundsviden – viden om verden og viden om tekster Meddigtning	
Genrekendskab	Viden om læseformål og genretræk Viden om teksters opbygning/struktur Arbejde med genreforståelse (genretræk ligheder og forskelle)	Fortællingskort Analysemodeller Sammenligningskort
Aktiv læseindstilling (metakognition)	Bevidsthed om, hvornår forståelsen bryder sammen	Anvender bevidst brugbare læseforståelsesstrategier som "Tjek dit forståelseskort" (jf. Brudholm)

	<p>Vælg læseformål og læsemåde</p> <p>Bevidst anvendelse af før, under og efter læsning</p> <p>Brug viden om verden under læsningen</p> <p>Stil spørgsmål undervejs i læsningen</p> <p>Brug viden om tekster til at læse kreativt</p> <p>Læs kritisk udover teksten</p>	før, under og efter læsning
Arbejdshukommelse	...	Nøgleord/stikord, notater, resume, tidslinie, diagrammer, referat, understregning
Hastighed		Æggeur, fartkort, 5-5-5-træning

Kilde: Læsehandleplan Hellerup Skole

Bilag 2 Hukommelsesstrategier FØR – UNDER og EFTER læsning.

Aktiviteter		
<i>Før læsning</i>	<i>Under læsning</i>	<i>Efter læsning</i>
Læsemåder – at læse for at gøre, opleve eller lære. Bevidstgøre målet med læsningen.	Notere undervejs	Skrive et kort resume af teksten
Aktivere forhåndsviden – f.eks. om tekstens genre	Markere vigtige eller vanskelige steder i teksten – eventuelt med farvede understregningstudser med forskellig farvesymbolik	Genfortælle indholdet af teksten med egne ord – husk en tekst er ikke læst før den er forstået
Bladre i kapitlet eller kikke teksten igennem - orienteringslæse	Stoppe op for at tjekke forståelsen eventuelt skrive resume efter hvert afsnit	Skrive et referat af teksten med egne ord
Arbejde med tekstens nøgleord	Lave tankekort	Formulere tekstens tema eller hensigt f.eks. gennem et mindmap
Formulere tekstens tema eller hensigt f.eks. gennem et mindmap	Formulere spørgsmål	Lav tankekort
Samtale om teksten	Indlæse vigtig information på mobilen	Lav læringsspil f.eks. et trivial pursuit, hvor tekstens kerneindhold og nøgleord opdeles i spørgsmål/svar
Reflektere over tekstforfatterens intention	Lave billeder til teksten	
Reflektere over billeder og illustrationer i teksten		

Kilde: Læsehandleplan Hellerup Skole

Bilag 3 Afkodningsstrategier

Hvordan læser du?

Afkodningsstrategier!

Brug hele sætningen til at finde ordet. Læs frem og tilbage.

Kan du se **husene**?

Dele ordet op i dele – morfemer

Hus-ene

Sætte bogstavlyde sammen og lave ord – lydere
h-u-s-e-n-e

Genkender ord eller dele af ord – Ordbilleder

Husene

Læsenøglen

Læse ord i stavelser eller orddele

Hu-se-ne

Genkende orddele
H-us
..fra mus

Genkende bogstavrækker
Hus-e-n-e

Bruger ordets første bogstavlyd til at genkende ordet

H...usene

Bruge tegninger til teksten

husene

